Dariusz Tabor CR

Beatus vir

chrystologiczny *Psałterz trzebnicki* w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu [IF 440] wobec egzegezy biblijnej i duchowości cysterskiej XIII stulecia

Beatus VIR

HISTORIA
HEREDITAS
ECCLESIA

Tom 10

Seria pod redakcją

ks. dr. hab. Andrzeja Bruździńskiego, prof. UPJPII
i dr. hab. Tomasza Graffa

Międzynarodowy komitet redakcyjny:

ks. prof. dr hab. Jacek Urban – przewodniczący, Polska
mgr. Přemysl Bar, Ph.D., Czechy
JUDr. mgr. Gabriel Lukáč, Słowacja
prof. dr hab. Zdzisław Noga, Polska
Prof. PhDr. Jiří Trávníček, Czechy
ks. dr hab. Robert Tyrała, prof. UPJPII, Polska
ks. prof. dr hab. Andrzej Witko, Polska

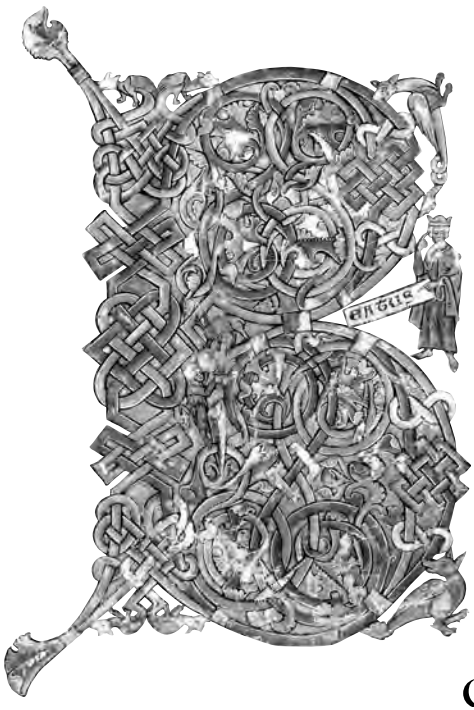

Dariusz
Tabor CR

Beatus vir

chrystologiczny *Psałterz trzebnicki* w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu (IF 440) wobec egzegezy biblijnej i duchowości cysterskiej XIII stulecia

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

Kraków

Dariusz Tabor
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
https://orcid.org/0000-0001-8071-4174
dariusz.tabor@upjp2.edu.pl

©Copyright by Dariusz Tabor, 2020

Recenzenci
prof. Juliusz Chrościcki
dr hab. Romuald Kaczmarek, prof. UWr

Opracowanie redakcyjne
Justyna Ostafin

Projekt okładki
Lesław Sławiński

ISBN 978-83-8138-378-3 (druk)
ISBN 978-83-8138-379-0 (PDF)
https://doi.org/10.12797/9788381383790

Na okładce wykorzystano inicjał B z *Psałterza trzebnickiego*
(Wrocław, Biblioteka Uniwersytecka, IF 440)

Publikacja dofinansowania z subwencji przyznanej
dla Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie w roku 2020

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: https://akademicka.com.pl

Spis treści

9 Wstęp
15 Stan badań

27 Część pierwsza
Psałterz trzebnicki w swym kształcie kodykologicznym, w swej zawartości tekstowej i w swym kontekście kulturowym

29 Rozdział pierwszy
Psałterz trzebnicki – struktura i zawartość: opis kodykologiczny

30 A. Oprawa księgi
31 B. Materiał i format kart kodeksu
32 C. Organizacja karty
32 D. Poszyty – składki
33 E. Rodzaj pisma oraz typy inicjałów
34 F. Opis zawartości kodeksu
36 G. Ubytki kart i braki tekstu
39 H. *Psałterz trzebnicki* na tle produkcji książkowej XIII stulecia na Śląsku

45 Rozdział drugi
Psałterz trzebnicki jako kolekcja tekstów. Struktura i treść warstwy tekstowej kodeksu

45 A. Część wstępna i jej składowe
46 1. Opis kalendarza liturgicznego
47 2. Modlitwa wstawiennicza
49 B. *Psalterium*, czyli Księga Psalmów
49 1. Przekład i redakcja Księgi Psalmów w *Psałterzu trzebnickim*
51 2. Podział Księgi Psalmów w *Psałterzu trzebnickim*

60 C. Przegląd psałterzy oraz podziałów ich *psalterium*
60 1. Psałterze obszaru niemieckojęzycznego
68 2. Psałterze francuskie
69 3. Psałterze włoskie
71 4. Psałterze wyspiarskie
73 5. Podział Księgi Psalmów *Psałterza trzebnickiego*
75 D. Pozostałe teksty modlitewne – biblijne i pozabiblijne
76 1. Kantyki Starego i Nowego Testamentu
79 2. Hymn liturgii *officium divinum – Te deum laudamus*
82 3. *Pater noster, Ave Maria, Credo – quicumque vult*
84 4. *Letania sanctorum*
84 5. Modlitwy o szczególnym charakterze
87 6. *Officium defunctorum*
87 E. Psałterz jako kolekcja tekstów i jako symptom przełomu w kulturze książki

93 Rozdział trzeci
Kraina historyczna, w której powstał psałterz, i osoba jego właścicielki. Śląsk Henryka I Brodatego i Henryka II Pobożnego pierwszej połowy XIII stulecia oraz wyjątkowa księżna

93 A. Śląsk w pierwszej połowie XIII wieku. Henrykowska monarchia jako bezpośredni kontekst *Psałterza trzebnickiego*
111 B. Święta Jadwiga z rodu Andechs-Meranien: właścicielka i użytkowniczka *Psałterza trzebnickiego*
119 C. Psałterz w fundacji Henryka I w rękach Jadwigi
123 Podsumowanie. Psałterz, jego kontekst i właścicielka

125 Część druga
Tożsamość i charakter, geneza i funkcja stylu miniatur całostronicowych oraz stylu inicjałów ornamentalnych

127 Rozdział pierwszy
Miniatury całostronicowe. Między stylem „zygzakowym" a stylem łagodnych linii i obłych draperii

157 Rozdział drugi
Inicjał B(*eatus vir*) oraz inicjały rozpoczynające psalmy newralgiczne: końcowy etap ewolucji pochodnych *channel style*

177 Rozdział trzeci
Czas powstania *Psałterza trzebnickiego*

179 Rozdział czwarty
Styl miniatur i styl inicjałów *Psałterza trzebnickiego* jako media komunikacji istotnych treści i jako identyfikatory kulturowe

186 Podsumowanie. Miniatury *Psałterza trzebnickiego* i jego inicjały ornamentalne. Ich styl w kontekście miniatorstwa XIII stulecia

189 Część trzecia
Miniatury *Psałterza trzebnickiego*. Ich ikonografia, relacje z tekstami oraz ich treści teologiczne w kontekście egzegezy biblijnej i duchowości cysterskiej epoki

191 Rozdział pierwszy
Treść, rozmieszczenie oraz związek z tekstami 17 miniatur całostronicowych *Psałterza trzebnickiego*

191 A. Trzy cykle miniatur *Psałterza trzebnickiego*. Ich struktura i funkcja
191 1. *Proemium*. Cykl dzieciństwa i początków działalności Chrystusa
193 2. Miniatury wpisane w *psalterium* i podporządkowane psalmom newralgicznym. Cykl misterium paschalnego
193 3. Miniatury towarzyszące biblijnym i niebiblijnym tekstom modlitewnym. Cykl chwały
194 B. Problem genezy dyspozycji miniatur w trzech cyklach obrazowych *Psałterza trzebnickiego*
196 1. Psałterze, których psalmami newralgicznymi są psalmy trójpodziału
202 2. Psałterze, które są wyposażone w kilka cyklów miniatur
214 3. Psałterze wyposażone jedynie w *proemium*
218 4. Psałterze wyposażone w cykl miniatur wpisany w podziały *psalterium*
226 C. Miniatury wpisane w zestaw modlitw następujący po *psalterium*. Ich funkcja i znaczenie
228 D. Problem genezy trzech cyklów miniatur całostronicowych w *Psałterzu trzebnickim*

245 Rozdział drugi
Biblijne podłoże treści i rozmieszczenia chrystologicznych miniatur w *Psałterzu trzebnickim*

245 A. Tradycja interpretacji psalmów: od św. Augustyna do *Glossa Libri Psalmorum*
246 1. Augustynowe homilie na psalmy
251 2. *Glosa magistri sententiarum*
257 3. Glosa libri psalmorum
264 B. Egzegeza biblijna wieków średnich a interpretacja psalmów
265 1. Egzegeza monastyczna
267 2. Egzegeza szkół katedralnych i szkół kanoników regularnych
271 3. Egzegeza uniwersytecka
275 C. Egzegeza psalmów jako źródło treści miniatur

283 Rozdział trzeci
Monastyczne źródła chrystologizacji psałterza i chrystologicznego orędzia jego miniatur

283 A. Chrystocentryzm monastyczny
283 1. Jan Kasjan i modlitwa mnicha
284 2. Święty Benedykt i jego Reguła
286 B. Dziedzictwo duchowe cystersów
289 1. Perspektywa inkarnacyjna: wcielenie jako podstawa Boskiej obecności w rzeczywistości człowieka
289 a. Bernard z Clairvaux
289 b. Guerric z Igny
290 c. Aelred z Rievaulx
291 2. Perspektywa soteriologiczna: człowieczeństwo i ludzka natura Chrystusa jako medium objawienia miłosierdzia i zbawienia Bożego
291 a. Bernard z Clairvaux
293 b. Wilhelm z Saint Thierry
295 Podsumowanie. Związek psalmów i miniatur rezultatem koegzystencji egzegezy i duchowości w środowisku monastycznym

301 Aneks I
Zaginione miniatury
307 Aneks II
Niedokończone części

309 Zakończenie

319 Nota katalogowa

325 Tabela synoptyczna

331 Wykaz cytowanych rękopisów średniowiecznych

341 Bibliografia

359 Spis ilustracji

365 Summary

371 Resumo

377 Sommaire

383 Zusammenfassung

389 Riepilogo

395 Indeks osobowy

403 Indeks geograficzny

407 Indeks ikonograficzny

Wstęp

Psałterz trzebnicki (Wrocław, Biblioteka Uniwersytecka, IF 440) jest księgą rękopiśmienną wyróżniającą się w całym zbiorze Oddziału Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Konieczne jest zresztą osadzenie jej w kontekście kolekcji, z jakich składa się obecny zbiór. Dwiema podstawowymi kolekcjami są kolekcja rękopisów dawnej Biblioteki Uniwersyteckiej oraz kolekcja rękopisów dawnej Biblioteki Miejskiej we Wrocławiu, składająca się ze zbioru Thomasa Rhedigera, księgozbioru kościoła św. Marii Magdaleny oraz księgozbioru kościoła św. Bernardyna[1].

Nasz kodeks należał do zbioru dawnej Biblioteki Uniwersyteckiej. Znalazł się w niej w rezultacie prac Głównej Komisji Sekularyzacyjnej na Śląsku, mającej za zadanie zinwentaryzować i zabezpieczyć majątki po skasowanych klasztorach. Tak więc psałterz, znajdujący się do 1810 roku w zbiorach opactwa Cysterek w Trzebnicy, został wraz ze wszystkimi rękopisami i drukami zinwentaryzowany i przewieziony do dawnego klasztoru kanoników regularnych na Piasku, który od tamtej pory stał się siedzibą Biblioteki Uniwersyteckiej[2]. Pochodzenie kodeksu z opactwa trzebnickiego jest potwierdzone. Dowodem tego jest tak zwana nalepka Büschinga – mała etykietka z drukowanym napisem: „*Aus der Bibliothek des Jungfrauen Stifts zu Trebnitz*". Nazwa pochodzi od nazwiska Johanna Gustava Gottlieba Büschinga, pełnomocnika wymienionej komisji, promotora zebrania ksiąg rękopiśmiennych i drukowanych skasowanych klasztorów i zgromadzenia ich we wrocławskiej Bibliotece Uniwersyteckiej.

Kodeks został udokumentowany w dwóch katalogach kodeksów rękopiśmiennych. Pierwszym był tak zwany katalog Friedricha[3]. Był to dwutomo-

---

1 *Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu*, oprac. B. Kocowski, Wrocław 1968, s. 30-38.

2 Tamże, s. 45.

3 J.C. Friedrich, *Catalogus Codicum scriptorum qui in Bibliotheca Regia ac Academica Wrtaislaviensi servantur*, t. 1, 1821-1823, rkps, Biblioteka Uniwersytecka, akc 1967/1, kar-

wy wykaz zawierający krótkie wzmianki o rękopisach. Nota katalogowa naszego kodeksu znajduje się na karcie 136. Opatrzona jest nazwą „*psalterium nocturnum*", zawiera informację o liczbie 158 kart kodeksu oraz wzmiankę „*Ex temporibus S. Hedvigis*". Drugim katalogiem jest tak zwany katalog Göbera. Jest to rękopiśmienny katalog w 26 tomach stworzony przez Willego Göbera w latach 1922-1944 na podstawie materiałów opracowywanych przez bibliotekarzy uniwersyteckich – Ottona Günthera, Josepha Klappera i Karla Rothera[4]. Nota katalogowa z historycznym numerem IF 440 znajduje się w tomie trzecim. Obejmuje ona dość szczegółowy opis kodykologiczny wraz z identyfikacją wszystkich tekstów, jakie zawiera kodeks. Autor katalogu określił czas powstania kodeksu na połowę XIII wieku. Podał też ilość kart – 158, oraz poszytów kwaternionów – 20. Zadziwia dokładność opisu z wyszczególnieniem wyrwanych kart oraz stanu zachowania kodeksu.

Problemem, przed jakim stanął autor, było określenie przedmiotu badań. Czy mają nim być jedynie miniaturowe dzieła malarstwa książkowego – inicjały ornamentalne i miniatury całostronicowe? W potocznym rozumieniu wydaje się to oczywiste, wszak dzieła malarskie są przedmiotem zainteresowania historii sztuki. Jednakże takie podejście budzi wiele wątpliwości. Dzieła miniatorskie wpisane są w kontekst rękopiśmiennej księgi i jako takie podporządkowane są jej strukturze oraz zawartości literackiej. Są one ściśle powiązane z tekstami, jakie zawiera księga. Co więcej, wydaje się, że tematy przedstawień wynikają wręcz z tekstu, któremu towarzyszą, a ich rozmieszczenie w kodeksie zależne jest od dyspozycji tekstów. Nie można więc badać inicjałów i miniatur, abstrahując od księgi i zawartych w niej tekstów. Jaką więc należy przyjąć metodę badań?

Inspiracją dla autora przy planowaniu badań i wyborze odpowiedniej metody były dwie monografie średniowiecznych, iluminowanych ksiąg rękopiśmiennych. Pierwszą monografią była rozprawa Haralda Woltera-von dem Knesebeck poświęcona *Psałterzowi św. Elżbiety* (Cividale del Friuli, Museo Archeologico Nazionale CXXXVI)[5]. Jest to znakomite opracowanie, jednak skoncentrowane przede wszystkim na analizie i interpretacji bogatego materiału miniatorskiego, oczywiście przy uwzględnieniu kwestii skryptorium, kontekstu historycznego, typu psałterza oraz związków z tekstami. Drugą monografią inspirującą badania była rozprawa Kristine Haney po-

ta 136, [online] https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/24614/edition/31299/content, 21 IV 2020.

4 W. Göber, *Katalog der Handschriften der ehemaligen Universitätsbibliothek Breslau*, Bd. 3, *ca* 1920-1944, rkps, Wrocław, Biblioteka Uniwersytecka, akc. 1967/2, s. 249-250, [online] https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/10506/edition/18828/content, 21 IV 2020.

5 H. Wolter-von dem Knesebeck, *Der Elisabethpsalter in Cividale del Friuli. Buchmalerei für den thüringer Landgrafenhof zu Beginn des 13. Jahrhunderts*, Berlin 2001, *passim*.

święcona psałterzowi z opactwa Saint Albans, powstałemu około roku 1123 (Hildesheim, Dombibliothek, MS St. Godehart 1), przekazanemu w ręce Christiny Markyate[6]. Badaczka poświęciła co prawda najwięcej uwagi 211 figuralnym inicjałom, jednak podjęła próbę ich odczytania w kontekście praktyki duchowej, formacyjnej i intelektualnej anglo-normandzkich klasztorów. Ważne dla niej było życie duchowe mnichów, sposób czytania i egzegezy psałterza oraz praktyka użycia psałterza w poprzednich epokach. Autor zaczerpnął z tych dzieł wiele cennych inspiracji, jednakże musiał znaleźć własną drogę badawczą. Badanie iluminowanych kodeksów nie jest mu obce. Wszak podejmował już badania nad iluminowanymi kodeksami, czego owocem jest monografia cysterskiego iluminatorstwa śląskiego oraz monografia śląskiego malarstwa książkowego XIV wieku[7]. Doświadczenie tych badań pomogło sprostać wielu wyzwaniom, jakie pojawiły się w pracy nad *Psałterzem trzebnickim*.

Jaka droga badania byłaby najbardziej odpowiednia do badanego przedmiotu? Będzie to droga trzech zawężających się perspektyw. Pierwsza perspektywa obejmie księgę, kodeks z jego strukturą oraz wszystkie teksty, którymi księga jest wypełniona. Zostanie więc przeprowadzony opis i analiza kodykologiczna w celu zidentyfikowania wszystkich cech księgi. Następnie zostaną rozpoznane wszystkie teksty, ale największy nacisk położony zostanie na tekst Księgi Psalmów. W tym miejscu konieczne jest pewne rozróżnienie terminologiczne. Otóż w niniejszej pracy terminem „psałterz" będzie określona cała badana księga oraz każda inna księga posiadająca podobną strukturę i podobną zawartość jak *Psałterz trzebnicki*. Natomiast terminem „*psalterium*" będzie określana najbardziej istotna, najważniejsza część psałterza – biblijna Księga Psalmów w wersji Wulgaty.

Otóż kodeks trzebnicki, jak i inne podobne psałterze, oprócz Księgi Psalmów zawiera inne teksty służące modlitwie. Stanowi on raczej rodzaj indywidualnego, osobistego modlitewnika. Celem badania w tej najszerszej perspektywie jest określenie typu księgi na tle pozostałych ksiąg liturgicznych. Badania te będą poszerzone o historyczny kontekst powstania psałterza oraz o osobę św. Jadwigi Śląskiej jako domniemanej posiadaczki i użytkowniczki księgi.

Druga, węższa perspektywa każe skupić uwagę na wszystkich dziełach malarstwa miniaturowego zawartych w księdze i podjąć nad nimi badania. Mają one za zadanie zidentyfikować istotne, charakterystyczne cechy stylu obu rodzajów dzieł miniatorskich, zarówno inicjałów ornamentalnych, jak i miniatur całostronicowych, a także odnaleźć źródła ich stylów i drogi,

---

6 K. Haney, *The St. Albans Psalter. An Anglo-Norman Song of Faith*, New York 2002, *passim*.

7 D. Tabor, *Iluminacje cysterskich kodeksów śląskich XIII wieku*, Kraków 2004; tenże, *Malarstwo książkowe na Śląsku w XIV wieku*, Kraków 2008.

którymi napłynęły na Śląsk. Oprócz tych klasycznych już badań podjęte zostanie dodatkowe zadanie. Będzie nim próba ustalenia, jakie funkcje komunikacyjne pełniły oba style – styl miniatur i styl inicjałów – oraz co miały wizualizować.

Trzecia, najwęższa perspektywa badawcza obejmie jedynie 17 miniatur całostronicowych. Badaniom zostanie poddana relacja przedstawień miniatur oraz treści tekstów, którym towarzyszą. Największy wysiłek badawczy zostanie skoncentrowany na miniaturach cyklu poprzedzającego *psalterium*, następnie na cyklu miniatur wpisanych w *psalterium* i towarzyszących newralgicznym psalmom. Ponieważ istnieje domniemanie, że treści miniatur poprzedzających *psalterium*, jak i tych, które towarzyszą wybranym psalmom, są rezultatem zinterpretowania orędzia całości Księgi Psalmów oraz odczytania przekazu tych wybranych psalmów, które zostały dokonane w kontekście kultury czasu i miejsca, należy więc podjąć próbę zidentyfikowania relacji, które łączą miniatury i teksty. Konieczne będzie również odniesienie się do tradycji interpretacji psalmów, rodzaju egzegezy, za pomocą której odczytywano psalmy w wiekach średnich, oraz do duchowości cysterskiej, ponieważ wymieniony psałterz wykonano w opactwie cysterskim. Te dwie rzeczywistości – sposób czytania i interpretacji księgi psalmów oraz metoda życia wewnętrznego cystersów – mają wyjaśnić sam fakt zaistnienia miniatur oraz ich związki z tekstami.

Przyjęta metoda podyktowała kształt i strukturę rozprawy. Składa się ona bowiem z trzech części. Pierwsza traktuje szeroko o samym kodeksie, historycznym kontekście jego powstania oraz o jego użytkowniczce. Składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy poświęcony jest szeroko pojętemu opisowi kodykologicznemu księgi. Drugi rozdział zawiera przegląd zawartości księgi i analizę wszystkich tekstów, ze szczególnym uwzględnieniem *psalterium*. Rozdział trzeci traktuje o Śląsku i jego kulturze w epoce Henryków śląskich jako kontekście powstania psałterza oraz o osobowości i duchowości św. Jadwigi z rodu Andechs-Meranien jako inspiratorce powstania psałterza i jego użytkowniczce.

Część druga dedykowana jest miniaturowym dziełom malarskim, jakie zawiera psałterz, czyli inicjałom ornamentalnym oraz miniaturom całostronicowym. Obejmuje ona trzy rozdziały. Pierwszy poświęcony jest analizie porównawczej 17 miniatur całostronicowych oraz proweniencji ich stylu. Rozdział drugi traktuje o stylu inicjałów ornamentalnych, zawiera analizę porównawczą oraz interpretację genezy ich stylu. Rozdział trzeci zawiera hipotezy dotyczące zastosowania określonych stylów obu grup dzieł – inicjałów i miniatur – do komunikacji wizualnej konkretnych wartości.

Część trzecia traktowana jest jako najważniejsza część rozprawy, bowiem prezentowane wyniki badań uznane zostały jako najbardziej istotne dla wyjaśnienia fenomenu psałterza oraz odczytania treści myślowych

i duchowych miniatur całostronicowych. W pierwszym rozdziale umieszczono rezultaty analizy porównawczej rozmieszczenia miniatur w psałterzu i ich relacji z tekstami, w szczególności z Księgi Psalmów, z tekstami psalmów dwu- i siedmiopodziału. Analiza porównawcza ma dać odpowiedź na pytanie o genezę układu miniatur w *Psałterzu trzebnickim*. Rozdział drugi poświęcony jest opisowi tradycji interpretacji Księgi Psalmów oraz egzegetycznych formacji wieków średnich. Posłużą one do identyfikacji rodzajów egzegezy, które miały wpływ na przyporządkowanie określonych obrazów psalmom newralgicznym. Rozdział trzeci wyjaśnia związki między chrystologicznym sposobem myślenia mnichów reguły św. Benedykta oraz między duchowością cysterską a treścią miniatur psałterza.

Całość uzupełnia aneks będący próbą rekonstrukcji ikonografii miniatur na wyrwanych stronach księgi. Dokumentacyjnymi częściami rozprawy są: wykaz cytowanych rękopisów, bibliografia oraz opis kodykologiczny psałterza.

Rozprawa nie mogłaby powstać bez pomocy wielu osób. Tutaj jest miejsce na wyrażenie tym osobom wdzięczności. Przede wszystkim pragnę podziękować zespołowi Oddziału Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, który udostępnił mi kodeks do badań oraz udzielił wszelkiej pomocy. Wiele czasu spędziłem, korzystając ze zbiorów mojej macierzystej biblioteki – Biblioteki Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II Krakowie. Serdecznie dziękuję wszystkim członkom personelu tej biblioteki. Badania były możliwe dzięki dwukrotnemu stypendium Fundacji z Brzezia Lanckorońskich, które umożliwiło mi badania w Londynie w roku 2011 oraz w roku 2015. Były to niezwykle owocne badania. Składam podziękowania personelowi Biblioteki Instytutu Warburga oraz zespołowi British Library, zarówno kolekcji poświęconej naukom humanistycznym, jak i zbiorom rękopisów.

Składam serdeczne podziękowania moim współbraciom zmartwychwstańcom. Wyrażam wdzięczność przełożonym polskiej prowincji – ks. Wiesławowi Śpiewakowi CR oraz ks. Krzysztofowi Janowi Swółowi CR – za życzliwość, pomoc, udzielone pozwolenia oraz wspieranie duchowe i osobiste w moich badaniach. Dziękuję przełożonym domów, w których przebywałem, w szczególności ks. dr. Damianowi Stachowiakowi CR, przełożonemu Centrum Resurrectionis w Krakowie. Podziękowania kieruję do moich współbraci zmartwychwstańców pracujących w Niemczech. Dzięki ich zaproszeniom do posługi w ich placówkach w miesiącach letnich mogłem korzystać ze zbiorów biblioteki Germanisches Nationalmuseum w Norymberdze. Dziękuję ks. Dominikowi Sobolewskiemu CR za ufundowanie mi pobytu w Monachium w roku 2012. Mogłem przeprowadzić kwerendę w bibliotece Zentralinstitut für Kunstgeschichte.

Autor zamierzył swoje opracowanie jako wszechstronną monografię ujmującą kwestie czysto kodykologiczne oraz te związane z analizami stylowo-formalnymi dekoracji miniatorskiej. Dokonał również niezwykle szerokiej analizy treściowej i ikonograficznej kodeksu, odnosząc ją do sposobów funkcjonowania tak, a nie inaczej skonstruowanej całości dzieła – psałterza o określonym podziale psalmów, wzbogaconego o teksty o charakterze liturgicznym i modlitwy oraz wyposażonego w liczne miniatury całostronicowe i zróżnicowane inicjały. Jedynie historyk sztuki z długoletnią praktyką zajmowania się kodeksami iluminowanymi, a jednocześnie mający odpowiednią i głęboką znajomość kwestii liturgii średniowiecznej może z powodzeniem podjąć się tak kompleksowego opracowania. Trzeba podkreślić, że ksiądz Dariusz Tabor łączy te cechy w swoim *emploi* badawczym.

dr hab. Romuald Kaczmarek, prof. UWr

Wysoko oceniam podział psałterzy na niemieckie, francuskie, włoskie i wyspiarskie, które miały swój schemat. Wynika z tego, że omawiany psałterz trzebnicki był niepowtarzalnym kodeksem przeznaczonym do prywatnego użytku modlitewnego. Ścisły związek ilustracji z tekstem wymaga egzegezy biblijnej, która został przeprowadzona starannie od strony teologicznej, i relacji z duchowością cysterską w tej epoce. Uwypuklone zostały analogie, różnice z innymi psałterzami tej epoki oraz ich geneza. Podsumowuję książkę ks. Dariusza Tabora jako dojrzałe studium interdyscyplinarne.

prof. dr hab. Juliusz A. Chrościcki

DARIUSZ TABOR (ur. 1958), prezbiter Zgromadzenia Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa, historyk sztuki zaangażowany w Instytucie Historii Sztuki i Kultury UPJP2 w Krakowie. Odbył studia w dziedzinie historii sztuki na Uniwersytecie Wrocławskim, w dziedzinie teologii w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie oraz w Pontificia Università Gregoriana w Rzymie. Uzyskał doktorat na Uniwersytecie Jagiellońskim, habilitację – w Instytucie Sztuki PAN w Warszawie. Prowadzi badania nad iluminowanymi kodeksami średniowiecznymi, sztuką cysterską, wzajemnymi relacjami sztuk plastycznych i egzegezy biblijnej oraz retoryki w wiekach średnich, związkami sztuki i duchowości oraz nad szeroko pojętymi treściami dzieł sztuki w średniowieczu. Jest autorem monografii cysterskiego malarstwa książkowego na Śląsku (*Iluminacje cysterskich kodeksów śląskich XIII wieku*, 2004 oraz śląskiego miniatorstwa XIV stulecia (*Malarstwo książkowe na Śląsku w XIV wieku*, 2008).

ISBN 978-83-8138-378-3

9 788381 383783

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

https://akademicka.pl